

ОСОБЛИВОСТІ ФІКСУВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ЕКСТЕРИТОРІАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ

FEATURES OF RECORDING PROCEDURAL ACTIONS OF CRIMINAL PROCEEDINGS IN EXTRATERRITORIAL SPACE

Рибницька О.М., аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У статті автор досліджує особливості фіксування процесуальних дій кримінального провадження в екстериторіальному просторі. Зазначає, що фіксування кримінального провадження – це складова процесуальної діяльності, яка полягає у закріпленні доказової інформації, що відображена у протоколах, на технічних носіях, у журналах судового засідання, постановках і ухвалах та інших процесуальних документах щодо ходу і результатів слідчих та інших процесуальних дій і рішень. Що у свою чергу надає можливість перевірки і оцінки належності до кримінального провадження, допустимості і достовірності доказів та законності процесуальних актів і виступає одним із найвагоміших гарантів правосуддя. Важливість проведення та фіксації процесуальних дій згідно з законом є безсумнівною, так як забезпечує швидкість, повноту, об'єктивність досудового розслідування та судового розгляду. Вказує, що особливістю фіксування процесуальних дій кримінального провадження в екстериторіальному просторі, по-перше є сам екстериторіальний простір, який включає в себе територію дипломатичних представництв, консульських установ України за кордоном, повітряне, морське чи річкове судно, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні. По-друге, це суб'єкт який уповноважений проводити процесуальні дії в кримінальному провадженні в екстериторіальному просторі, а також необхідні знання кримінального процесуального законодавства, навички та вміння необхідні для проведення процесуальної діяльності. Як третю особливість автор виділяє повноваження якими наділені службові особи, щодо фіксації ходу та результатів проведеної процесуальної та слідчої (розшукової) діяльності. Також у статті наводяться колізії та прогалини кримінального процесуального законодавства України щодо фіксації процесуальної дії кримінального провадження в екстериторіальному просторі. У висновках автор наводить пропозиції щодо врегулювання досліджуваної проблематики, та вказує на необхідність подальшого опрацювання.

Ключові слова: екстериторіальний простір, кримінальне провадження, фіксування процесуальних дій, службові особи, судовий розгляд.

In the article, the author examines the peculiarities of recording procedural actions of criminal proceedings in extraterritorial space. Notes that the recording of criminal proceedings is a component of procedural activity, which consists of the recording of evidentiary information reflected in protocols, on technical media, in court session logs, resolutions and decisions, other procedural documents regarding the progress and results of investigative and other procedural actions and solutions. Which, in turn, provides an opportunity to check and assess the appropriateness of criminal proceedings, the admissibility and reliability of evidence and the legality of procedural acts and acts as one of the most important guarantors of justice. The importance of conducting and recording procedural actions by the law is unquestionable, as it ensures the speed, completeness, and objectivity of the pre-trial investigation and trial. Indicates that the feature of recording the procedural actions of criminal proceedings in the extraterritorial space is, firstly, the extraterritorial space itself, which includes the territory of diplomatic missions, consular institutions of Ukraine abroad, an air, sea or river vessel that is outside the borders of Ukraine under the flag or with the identification mark of Ukraine, if this vessel is assigned to a port located in Ukraine. Secondly, this is an entity that is authorized to conduct procedural actions in criminal proceedings in extraterritorial space, as well as the necessary knowledge of criminal procedural legislation, skills and abilities necessary for conducting procedural activities. As a third feature, the author singles out the powers vested in officials to record the progress and results of procedural and investigative (search) activities. The article also cites conflicts and gaps in the criminal procedural legislation of Ukraine regarding the fixation of the procedural effect of criminal proceedings in the extraterritorial space. In the conclusions, the author presents proposals for the settlement of the investigated issues, and indicates the need for further elaboration.

Key words: extraterritorial space, criminal proceedings, recording of procedural actions, officials, court proceedings.

Постановка проблеми. Процесуальні дії під час кримінального провадження в екстериторіальному просторі України, докладно описуються у відповідних процесуальних документах, а також фіксуються за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження, крім випадків, коли таке фіксування неможливе з технічних причин. Уповноваженими на проведення необхідних процесуальних дій є визначені кримінальним процесуальним законом службові особи, а саме: керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України або визначена ним службова особа – у разі вчинення кримінального правопорушення на території дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном; 2) капітан судна України – у разі вчинення кримінального правопорушення на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні. Здійснення будь-яких процесуальних дій передбачених кримінальним процесуальним законодавством без належної процесуальної фіксації їх перебігу та результатів вважається недопустимим, як зі сторони закону, так і з точки зору логіки. Фіксування процесуальних дій це точна, послідовна робота уповноваженого суб'єкта з дотриман-

ням усіх наративів та норм кримінального процесуального закону. Вищезазначені фактори, такі як екстериторіальний простір, службові особи та їх повноваження, щодо здійснення та фіксації ходу та результатів процесуальної дії в сукупності створюють проблематику дослідження.

Стан опрацювання. Проблема фіксування процесуальних дій кримінального провадження у вітчизняній доктрині та практиці досліджувалася у працях Н.Р. Бобечка, Н.В. Глинської, Ю.М. Грошевого, О.С. Кашки, Н.В. Кіцен, О.І. Коровайка, О.Ю. Костюченко, Р.О. Куйбіди, В.І. Мариніва, І.Ю. Мірошникова, Н.О. Непомнящої, Г.М. Омеляненко. Проте залишається поза увагою законодавця та науковців питання щодо нормативного регулювання особливостей фіксації процесуальних дій кримінального провадження в екстериторіальному просторі. Що у свою чергу призводить до прогалин, колізій в кримінальному процесуальному законодавстві, наслідком чого є затягування кримінального процесу.

Метою статті є з'ясування особливостей фіксації процесуальних дій кримінального провадження в екстериторіальному просторі та внесення пропозицій щодо врегулювання прогалин кримінального процесуального законодавства з даної проблематики.

Виклад основного матеріалу. Фіксування кримінального провадження – це складова процесуальної діяльності, яка полягає у закріпленні доказової інформації, що відображена у протоколах, на технічних носіях, у журналах судового засідання, постановках і ухвалах та інших процесуальних документах щодо ходу і результатів слідчих та інших процесуальних дій і рішень. Що у свою чергу надає можливість перевірки і оцінки належності до кримінального провадження, допустимості і достовірності доказів та законності процесуальних актів і виступає одним із найвагоміших гарантів правосуддя. Кримінальний процесуальний кодекс України у ст.103 закріплює форми фіксування кримінального провадження: 1) протокол; 2) носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії; 3) журнал судового засідання. Перелік є повним та вичерпним, що у свою чергу означає, що фіксація процесуальних дій у інший спосіб ніж передбачений кримінальним процесуальним законодавством вважатись за доказ при судовому розгляді не буде. Відповідно до ст.107 КПК України рішення про фіксацію процесуальної дії за допомогою технічних засобів під час досудового розслідування приймає особа, яка проводить відповідну процесуальну дію. За клопотанням учасників процесуальної дії застосування технічних засобів фіксування є обов'язковим. Про застосування технічних засобів фіксування процесуальної дії заздалегідь повідомляються особи, які беруть участь у процесуальній дії. У матеріалах кримінального провадження зберігаються оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії, резервні копії яких зберігаються окремо[1]. Зазвичай проведенням процесуальних дій займається уповноважена на це особа, це слідчий, прокурор. Важливість проведення та фіксації процесуальних дій згідно з законом є безсумнівною, так як забезпечує швидкість, повноту, об'єктивність досудового розслідування та судового розгляду. Однак, законодавець наділив повноваженнями та поклав велику відповідальність не лише на слідчих, прокурорів, а й на інших уповноважених осіб. Відповідно до ст.520 КПК України службові особи, (керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України або визначена ним службова; капітан повітряного, морського, річкового судна України, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні), зобов'язані негайно провести необхідні процесуальні дії після того, як із заяви, повідомлення, самостійного виявлення або з іншого джерела їм стали відомі обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення на території дипломатичного представництва, консульської установи України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні. Тобто першою особливістю у фіксації процесуальних дій кримінального провадження в екстериторіальному просторі є сам екстериторіальний простір. Це юридична фікція, згідно з якою певні частини території держави, певні групи осіб визнаються такими, що підпадають під сферу дії закону тієї держави, до якої вони належать [2, с. 197]. Таким чином відповідно до ч. 2 ст. 4 КПК України кримінальне процесуальне законодавство України застосовується також при здійсненні провадження щодо кримінальних правопорушень, вчинених на території дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні. Тобто фіксація ходу та результатів процесуальної дії в екстериторіальному просторі повинна здійснюватися з дотриманням вимог кримінального про-

цесуального законодавства України. Другою особливістю є суб'єкт уповноважений на проведення та фіксування процесуальних дій в екстериторіальному просторі. Як вже вищезазначалось та відповідно до закону це керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України або визначена ним службова; капітан повітряного, морського, річкового судна України. По-третє, це повноваження якими наділені вищевказані суб'єкти кримінального провадження в екстериторіальному просторі. Так згідно зі ст. 520 КПК України службові особи, уповноважені на:

1) застосування заходів забезпечення кримінального провадження у вигляді тимчасового вилучення майна, здійснення законного затримання особи в порядку, передбаченому цим Кодексом;

2) проведення слідчих (розшукових) дій у вигляді обшуку житла чи іншого володіння особи і особистого обшуку без ухвали суду, огляду місця вчинення кримінального правопорушення в порядку, передбаченому цим Кодексом.

Слід зазначити, що половина з нормативно закріплених повноважень службових осіб дипломатичного представництва чи консульської установи України, повітряного, морського, річкового судна України, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні, щодо здійснення та фіксації процесуальних дій відносяться до слідчих розшукових дій. Ні Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 року [3], ні Віденська конвенція про консульські зносини 1963 року [4], ні інші міжнародні документи не наділяють повноваженнями та зобов'язаннями щодо проведення слідчих розшукових, процесуальних дій та їх фіксації керівника дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном. Лише у главі V ст. 28 Консульського статуту України, зазначається, що консул виконує доручення слідчих або судових органів України щодо громадян України, якщо це не заборонено законами держави перебування. Зазначені доручення виконуються з додержанням процесуального законодавства України[5]. Однак мова іде лише про доручення, а не про самостійне проведення процесуальних дій та їх фіксацію. Вищезазначене у свою чергу ставить під сумнів компетентність вказаних службових осіб, у здійсненні процесуальної діяльності та фіксації її ходу та результатів, зважаючи на відсутність, досвіду роботи в правоохоронній сфері. Керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України, капітан повітряного, морського, річкового судна України, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні наділені також слідчо (розшуковими) повноваженнями. Слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Для слідчо-розшукової діяльності необхідно: по-перше, знання кримінального-процесуального закону України у повній мірі, по-друге, спеціальні навички, здобуті під час як теоретичної так і практичної підготовки, по-третє, вміння без порушень вимог законодавства зафіксувати хід і результати проведеної процесуальної дії.

Таким чином відповідно до ст. 104 КПК України службовим особам необхідно знати структуру та зміст протоколу – як основного способу фіксації процесуальних дій, а саме, що протокол складається з:

1) вступної частини, яка повинна містити відомості про: місце, час проведення та назву процесуальної дії; особу, яка проводить процесуальну дію (прізвище, ім'я, по батькові, посада); всіх осіб, які присутні під час проведення процесуальної дії (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання); інформацію про те,

що особи, які беруть участь у процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються при проведенні процесуальної дії, умови та порядок їх використання;

2) описової частини, яка повинна містити відомості про: послідовність дій; отримані в результаті процесуальної дії відомості, важливі для цього кримінального провадження, в тому числі виявлені та/або надані речі і документи;

3) заключної частини, яка повинна містити відомості про: вилучені речі і документи та спосіб їх ідентифікації; виготовлені дублікати документів, а також копії інформації, у тому числі комп'ютерних даних, та спосіб їх ідентифікації; спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу; зауваження і доповнення до письмового протоколу з боку учасників процесуальної дії.

Окрім знань та навичок структуровано та змістовно правильного складання протоколу, оформлення додатків до нього, необхідно належно упакувати речі і документи, що мають значення для перевірки результатів процесуальної дії. Адже порушення упаковки конверту, чи диску, чи будь-якої іншої речі, впливають на допустимість використання інформації, яка міститься на ній.

У всіх кримінально-процесуальних тонкощах повинні бути обізнані особи, які будуть проводити процесуальну дію і здійснювати її фіксацію. Адже недотримання вимог закону потягне за собою як наслідок недопустимість використання результатів отриманих в ході проведеної процесуальної дії. Процесуальні дії, фіксацію яких зобов'язані здійснювати службові особи в екстериторіальному просторі викликають ще більше суперечностей. Адже всі процесуальні, слідчі (розшукові) дії проводяться з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. В керівника дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном, немає ні повноважень, ні доступу для внесення відомостей до ЄРДР. Кримінальний процесуальний кодекс не містить положень, які б надавали дозвіл зазначеним службовим особам розпочинати досудове розслідування та проводити необхідні процесуальні дії. Як виняток в п. 2. ч. 3 ст. 214 КПК України зазначається, що у разі виявлення ознак кримінального правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України, досудове розслідування розпочинається негайно, відомості про нього вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань за першої можливості. Законодавець залишив поза увагою повітряні судна, дипломатичні представництва та консульські установи України за кордоном, проте глава 41 КПК України відносить їх до екстериторіального простору як і морські та річкові судна. Виникає колізія між ст. 2014 та ст. 520 КПК України щодо моменту початку кримінального провадження в екстериторіальному просторі, що у свою чергу ставить під сумнів законність проведення процесуальних дій та їх фіксацію. Наприклад після тимчасового вилучення майна, слідчий, прокурор, інша уповноважена службова особа негайно після його здійснення зобов'язана скласти відповідний протокол, копія якого надається особі, у якій вилучено майно, або її представнику. Якщо процесуальна дія здійснюється до моменту початку досудового розслідування, якщо це не виняток установлений законодавством, результати отриманні в ході цієї дії буду вважатись отриманими не законним шляхом та як доказ в кримінальному провадженні використовуватись не зможуть. Неврегульова-

ність законодавства тягне за собою негативні наслідки для досудового розслідування та судового розгляду. Ще одним таким прикладом є суперечності навколо такої слідчої (розшукової) дії як обшук, на проведення якої законодавець уповноважує керівника дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном; капітана повітряного, морського, річкового судна. Відповідно до ч. 2 ст. 234 КПК України обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді місцевого загального суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, – на підставі ухвали слідчого судді Вищого антикорупційного суду. Як виняток слідчий, дізнавач, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення. У такому разі прокурор, слідчий, дізнавач за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися до слідчого судді із клопотанням про проведення обшуку. Слідчий суддя розглядає таке клопотання згідно з вимогами ст. 234 КПК України, перевіряючи, крім іншого, чи дійсно були наявні підстави для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді. Вищезазначене на пряму суперечить нормі п. 2 ст. 520 КПК України, щодо повноважень службових осіб кримінального провадження в екстериторіальному просторі на проведення, фіксацію ходу та результатів обшуку. В даному випадку проблематика не лише в тому, що досудове розслідування розпочалось до внесення відомостей в ЄРДР, а і в тому, що для проведення такої процесуальної дії як обшук необхідне відповідне процесуальне рішення. Окрім винятків зазначених в кримінальному процесуальному законодавстві, до яких не відноситься кримінальне провадження в екстериторіальному просторі. Таким чином, встановлені внаслідок обшуку докази є недопустимими, а отримана зафіксована інформація підлягає знищенню.

Висновки. Отже, з усього вищезазначеного впливають наступні висновки, по-перше, службові особи, (керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном, капітан повітряного, морського, річкового судна, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні), які уповноважені на проведення та фіксацію процесуальних дій не мають необхідних знань кримінального процесуального законодавства України, спеціальних навичок та вмінь, що як наслідок тягне за собою недопустимість використання інформації отриманої в ході процесуальної діяльності. По-друге, колізія, прогалини, в Кримінальному процесуальному кодексі України викликають суперечності, щодо законності проведення процесуальних дій та їх фіксації, що у свою чергу спричиняє затягування кримінального процесу і ставить під сумнів об'єктивність та неупередженість зі сторони державного обвинувачення. Спираючись на це, вважаю за необхідне внести зміни до ст. 214 КПК України, щодо моменту початку кримінального провадження в екстериторіальному просторі, у ст. 234 КПК України, зазначити, що як виняток, обшук в екстериторіальному просторі України може проводитись без ухвали слідчого судді. Дана проблематика потребує подальшого опрацювання та дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4651-17> (дата звернення: 22.12.2022).
2. Щериця І.С. *Право і суспільство. Екстериторіальність як виняток територіального принципу дії кримінального процесуального закону*. 2015. № 5. С. 197.

3. Віденська конвенція про дипломатичні зносини: Конвенція від 18.04.1961. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/dip_rel.shtml (дата звернення: 22.12.2022).
4. Віденська конвенція про консульські зносини : Конвенція від 24.04.1963. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/consular.pdf (дата звернення: 22.12.2022).
5. Консульський статут України: Указ Президента України від 02.04.1994 № 127/94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127/94#Text> (дата звернення: 22.12.2022).